

**LA FONTAINAREN ALEGHIA
BERHEZIAK,
NEURT-HITZEZ**

J.B. Archu

Bertsio informatiko honen egilea: Ricardo Gomez Lopez; E.H.U.

Klasikoen Gordailuan:

<http://klasikoak.armiarma.com/idazlanak/A/ArxuAlhegiak.htm>

Klasikoen Gordailuak egindako lanak oro dominio publikokoak dira, eta, Jabego Intelektualaren Legearen arabera jatorrizko idazlanak bestelako eskubiderik ez baleuka, nahi bezala erreproduzi daitezke.

LA FONTAINAREN,
ALEGUIA - BERHEZIAK,
NEURT-HITZEZ
FRANZESETIK USKARARA ITZULIAK,
J.-B. ARCHU,
Skolazaliak.
LA REOLEN,
Pasquieren, moldeteghian,
1848.

AITZIN-BEGHI

Zertako Uskarara itzul La Fontainaren aleghia berheziak?— Galdeghin zautaden ene lana hasten nuelarik. Beharbada oraino ere ber galdoa eghinen daute, ni irakurtu baino lehen. Hau da beraz ene errapostia, bardin eztuket horen eghiteko tenorerik irrakurtua nizatenian.

La Fontainaren aleghia zenbaiten Uskarara itzulzian, ene lehen atsia izan da, Franzia guziak alxatzen duen ghizon horen ohiz-penanaren alxatzia Uskal-herriaren erdian;—bigherrera aldiz, ene Herritaren gogoaren deitzea aleghiatsu paregabeko horen lanetara; lan hoi en zenzu eta zuhurtze handiaren her honkierazitea; holaxet franzes minzagia ikhas ahal dezeten aisago.

Hortako zerbitzatu niz La Fontainaren lanaz. Hau da obra honen iruzkibeghia. Honen itzalian ezarri ditut ene uskarazko neurt-hitzak.

Franzes eta Uskara beghiz beghi ezarrier, jarraitzen zaie hitzteghi uskalduna, aitzindari joaiten zerelarik uskaldun minzo gainen hatsarebat.

Hatsare hau eghina da Uskara eztakienenzat.

Franzian nahibada sorthurik diren, badire hanitz Bortu iphar aldeko izkerrian zoinek bere anaien, bere aitzindarien minzagia enthelegatzen eztutenak, Nolaz hori?— Zeren eztuten bi minzagetan izkiribaturik diren libururik.

Erranen daute, arauz, Errearoaren 1833 eta 28-ko legheak zabaldu duela muga berribat ikhastarzunari, eta uskal-herriko ikhase-razlek behar dutela bere skolierer franzes erakutzi.— Behar bada bai.— Bainan nola erakhuts ahal diote?— Eztute uskaldun eta franzes gramatikarik, eztute-uskaldun eta franzes hitzteghirik.

Eghia da edireiten direla uskal-herriko skoletan hitz batzu uskaraz eta franzesez, franziako *conjugaxjoniareki*. Hatu hoieki dute oraiartino ikhassi behar ukhen franzes Etxeparen, Oihenarten, Spondaren, Belaren, Garaten, Harisperen, Dassanzen herritarrek.—

Oi zoin hurrun den hitz bakant batzuen jakintazunetik hitzen minzatzeko behar bezala jostiala!

Uskal-herriko hurrek beharlukete, hola da ja ene ustea, *habil-enekin kobat*, gramatikabat, zoinekin ikhas ahal dezen berek Franzes hitzkuntza. Gramatika hori haur hoi en eskuetara hel artino, uste dut aleghia igorten deitzedan hoiek aisaezaziren dereiela Franzesaren ikhastia. Hola uste dute ere ene lana ikhussi duten guziek. Hanbat hobe ezpalin baghia enganatzen!!

1

BELIA ETA HAXERIA

Zuhain baten kukulan jaririk,
 Bele jauna zagon gaznabat moskoan.
 Haxeri jaun usainaz deithurik
 Ghelditu zen zuhainaren ondoan.
 Hitz hoiek diotzu hegaltariari:
 Egun hon, agur, gure jaun beliari!
 Zoin pollit, zoin eder den!!
 Eghiazki, zure botzak zaiaren
 Balinbadu iduria,
 Bortutan diren ihizi ederrenen
 Zu zira erreghia.
 Beliak, hitz hoietzaz hanturik,
 Bere botz ederra erokutzi nahidu;
 Mosko handibat zabalturik,
 Gazna lurerat uztendu.
 Haxeriak, gazna atzamanik,
 Beliari erran zuen ordian:
 Jakinzak, jauna, lausenkarria
 Hari beha denaren khostuz mundian,
 Bethi danik izan dela jankidia.
 Ene lezionaek, arauz, balio-dik
 Gaznabat segurki.

Bere tontokeriaz ahalketurik
 Beliak, berantxki,
 Zin eghin umen zuen
 Ghehiago ezutela atzamanen.

2

IGHELA IDIA BEZAIN HANDI JIN NAHIDENA

Ighelbategen idibat ikhussi zien;
 Handixka zela zaikon iduritzen.
 Araultzia beno ighela handiago ezen.
 Hedatzen da, hantzen eta loditzen,
 Loditarzunaz aberea gahait ahal dezen.
 Soizu onxa, ahizpa, erraiten zien;
 Aski deia? erradazu, eniza helzen?
 —Ez, ez —Orai? —Etzia huillantzen.
 —Soizu orai? —Ezin zia. Ighela da arahantzen
 Eta gaixoa behala lehertzen.
                   Ighelaren iduri hanitz bagutuzu
 Ghiren beno handiago jin nahi gutuzu.

3

BI MANDOAC

Bi mando zoatzan bidian;
 Batak olho bestiak diru bizkarrian.
 Diru zuen mandoa, buria txutirik,
 Zango arhinez bazoan,
 Txinxila iharausten zuelarik.
 Ohoinek, bidiala deithurik
 Diruaren zeiniaz,
 Eta haren mengoaz,
 Mando diruduna dute baratzen,
 Eta kabasturutik atzamaiten.
 Mandoak, bihurtzen zelarik
 Ganibet txistaz kolpaturik,
 Inzirikotxez zioen:
 Oi! hau da bai eni hitzeman zeitena?
                   Ene laguna
                   Minik gabe badoa:
 Ni niza erorien
 Eta hemen hilen?
 Adixkidia, lagunak derio erraiten,
 Eztuzu ez hon bethi
                   Jaun hand' izatia:
 Eihera zainbat, enia bezala,
 Izan baliz zure nausia
 Etzinate orai hain eria.

4

OXOA ETA HORA

Oxobatek etzuen
 Ezur eta larru baizik,
 Zeren horetan beitzen
 Ardi beghirazale honik.
 Oxo horrek buru du eghiten
 Hor ghizen eta azkarbatekin,
 Bere bidetik jalkiarekin.
 Morde oxo horek, gogo honez.
 Hortz kaldubat eman liozu,
 Bena bere indarer fida eztuzu,
 Alanhora azkar zelakoz hortzez.
     Buztana sabel pian,
 Aphalzez jiten da hora gana;
 Han sartzen solazian,
 Bai eta galtazen
 Zoin ghisatako den haren jana,
 Nolaz hain ghizen den.
     —Nahi baduzu,
 Jaun ederra, izan ni bezain ghizen,
     Ahal dukezu,
 Erraiten dero txakurrak;
 Utzatzu behala oihanak,
 Eghiazki, onghi dukezu eghinen.

Han zure lagunak gossez tuzu hilzen,
 Mehe eta debru txar dituzu.
 Zer, Jainko jauna! jateko poxibaten
 Bilhaiskan ari beharduzu!!
 Ori, behala zato eneki,
 Biziko zirade hobeki.
 —Zer behar duket eghin? dio oxoak.
 —Deusik kasik, erraiten dero horak,
 Txanpa eghin makila duten guzier,
 Eta athez athe joaiten diener;
 Balaka etxeokak, balaka nausia;
 Holatxet jateko zuk dukezu asia,
     Oilla eta urzo ezurrez.
 Bozturik oxo hau hasten da nigarrez.
     Bazoatzalarik
 Horaren lephoa aghertzen da zaurthuriz.
 Zer duzu hor? oxoak erraiten du.
 —Deusere. —Zer! deusere? —Gaiza guti.
 —Bainan oraïno? —Nikezu estekak zaurthu,
 Beharbada. —Estekatzen zutie?
 Noat nahi joan ahal etzitie?
     Egunaz, gauaz eta bethi?
 —Ez bethi ez, bena zerdu horek eghiten?
     —Zer eghiten dien?
 Hanitz, jauna, hanitz horek eghiten dizu.
 Zure apairu ederren mengoa enuzu.
 Ordian oxoa lasterrez joan zen
 Eta oraïdano lasterka da ibilzen.

5

BIGA, AHUNZA ETA ARDIA LEHOAROKIN

Bigak, ahunzak eta hoi en

Ahizpa ardiak,

Lehoareki behin

Hitzeman zuten

Ezarteko botin

Bere galziak

Eta irabaziak.

Oreiñbat atzamana zen izan

Ahunzaren zephoan.

Bere laguner ahunzak

Igorten du berria.

Lagunak jin ondoan,

Lehoaren aztaparrak

Eghiten du kontia.

Lau ghira, dio lehoak,

Jateko honen.

Lau zathitan oreiña du ezarten,

Eta lehen puska bere beghirutzen.

Hau enia da, deie erraiten,

Zeren bainiz erreghe lehoa deitzen,

Nihork hortakoz eztu hitzik erranen,

Bigherrena zuzenez enia dago,

Ziek beno bainiz azkarago.

Pherestiena bezala, hirurgarena nahidut uken;

Eta nihork ere laugarena badu honkitzen,

Behala dut ithotzen.

6

HIRIKO ARATHOA ETA KANPOKO ARATHOA

Behin hiriko arathoaren etxera
 Kanpoko arathoa kumitatia izan zen
 Txorizko apairu batetara,
 Biak adixkide hon beitziren.
 Turkia oihalbaten gainen
 Apairia hedaturik izan zen.
 Eztut erranen zer bizia
 Adixkide hoiek eghin zuten.
     Hona zen apairia
     Deusit menx etzuten.
 Barazkariaren erdian
 Amurratiak izan zian.
 Borthan herox bat dute enzuten;
 Behala adixkide hoiek barnia husten,
     Eta laster eghiten.
     Herotxa da ixiltzen.
 Akaba dezagun apairia,
     Dio hiritarrak.
 —Egunko badizugu asia,
     Dio kanpotarrak,
 Bihar ene etxera zira jinen,

Ezteizut hain apairu ederra emanen.
 Bena herotxik eztuzu enzunen.
 Adio arren, enuzu mengoa plazeren
     Loxareki hartzen direnen.

7

OXOA ETA AXURIA

Azkharenaren arrazoa bethi da hobena

Ikhussiren dugu berhala.

Axuribat ari zen edaten

Errekabaten urretik.

Oxobat barurik

Hara da jiten,

Gossiak deithurik.

Ahalkegabia,

Zertako ene edaria,

Dun thurbusten?

Dio oxoak bere khexian,

Zehaturik iz izanen.

—Jauna, dio axuriak,

Etzitiela, othoi, egon samurrian,

Eztitit urrian hoiñak;

Soizu, banoazu edatez

Hoghei urhatxez

Zu baino beherago,

Eta zure edaria,

Segurki duzu eghia,

Eztitit niholere thurbusten.

Thurbusten dun, dio gorago

Abere gaitz horrek,

Eta badakiñat joanden urthian,

Zuhain baten azpian,

Nitzaz hinzala gaizki minzaten,

—Nolaz?... Enunduzun sorthurik,

Ene ama orano dit egoskitzen,

Erraiten dero axurik.

—Hik ezpadun erran, hire anaiek—

Eztitit anaierik. —Beraz hire askaziek.

Enaizie hanbat maithatzen

Ziek, zien arzainek,

Eta horek;

Badakiñat, bena nun mendekaturen.

Ordian oihanielat du eramaiten,

Eta hortz ederrez han jaten.

8

HARITZA ETA KANABERA

Kanaberari haritzak

Behin erran zeion:

Ezteizu zuri Gainkoak

Eman sortze eta indar hon.

Erreghexopitbat

Zureztat

Karga handia duzu.

Naturak oghen dizu.

Aizen haur txipiennek,

Urrari irri eghinerazlek,

Deizie buria aphalerazten.

Gure belarak, Ahuñe bezain gora,

Ekiaren leinhurak ditizu baratzen,

Tenpestak ere bai gahaitzen.

Oro zurezat ditzu hegora;

Guziak iphar zitatzut iduritzen.

Oraïno sortbazinte ene osto pian,

Nonbait, ene zain hoiien artian,

Zoinez betitut bazterak estalzen,

Etzunuke zuk hainbeste minik;

Beghira zinzaket tenpestatik.

Bainan kasik bethi zira sortzen

Urraren ondoetan,

Aiziaren lurretan.

Natura zurezat ezta xuxena,

Eghiazki, baina bai amaizuna.

Zure pietate hau, dero zuhatzak,

Emaiten deizu, arauz, zure bihotz honak;

Bena ezazula ukan anxiarik

Aizen eztit zuk beno loxarik.

Baniz ere aphalzen

Enuzu ni hausten.

Oraïdano aizen kolpu izigarriari

Lerdenik etxeki duzu zuk bizkarra,

Erakutxi ere zer duzun indarra;

Bena biak ghitien beha urhenziari.

Zutelarik hitz hoiek erraiten

Zeru zolatik khexu da jiten

Orroaz, odei sabelian

Hegoaren seme ghehiena.

Azkharena baiere gaiztoena.

Ordian

Zuhainac azkhar du etxekitzen;

Zuhatzak buria du aphalzen;

Bere indarrak dutu hegoak doblatzen,

Erroz gora aldiz aurthikitzen

Buruz kasik joiten zuena zelia

Zankoz ere bai ifernia.

9

KONSEILIA ARATHOEK ETXEKIRIK

Gathubat, Rodilardo izenez,
 Hainbeste aratho zoan erhaitez,
 Zoin ezpeitzen bat aghertzen hoietarik,
 Guziak beitziren kasik ehortzirik.
     Bizi zirenak bere xiloan
 Ixil, ixila gosez zaudian;
 Eta guziak, bere etxen
 Erraiten umen zuten:
 Rodilardo etzela gathua,
 Bena onghi zela debrua.
     Egunbatez urrun eta gora
 Joan zelarik emaztekara,
 Eta bere andria gatik
 Marraskaz zagoclarik,
 Aratho bizi zienak dia elhestatzen,
 Xokobatetan, bere beharetan gainen.
 Behala zaharrenak, suhurki,
 Uste du eghinen dutela hobeki,
 Lehen beno lehen Rodilarti
 Ezartez xinxilabat lephoti;
 Holaxet, gherlarat datenian joaiten,
 Hura dutela enzunen, eta lurperat aisa eskapiren.

Bakoitxak Jaun zaharrenaren
 Aiphamendua du laidatzen,
 Eta beste medio hoberik ez edireiten.
     Xinxilaren ezartia zen gaisto.
 Batak dio: ni eniz joanen, eniz hain asto.
     Bestiak, nik enakike ezarten.
 Elgar dute uzten, eta deusik ez eghiten.
     Hanitz konseillu dut ikhussi
 Ez arathoen, bena bai kalongen.
 Behar da aiphamendu bat hassi?
 Khortea erakustlez da bethatzen.
     Gauza behar deia eghin?
     Nihor ezta edireiten.

10

OXOA MINZO HAXERIAREN KONTRA TXIMINOAREN AITZINIAN

Oxobatek zion ebaxi zaiotela

Eta haxerik, haren aizoak,

Bizi aski gaixtokoak,

Ohoinkeria hori eghin zuela.

Tximinoaren aitziniala

Jiten dira bi aizoak.

Emaiten duzte bere arazoak,

Batak hola, bestiak hala.

Kaxetan gainen izerdiz zagoen

Tximinoa; egundano ezuen

Gauza belzagorik ikhussi.

Aizoak hitzkatzen dira biziki,

Oihuz, marraskaz

Eta debrukaz.

Tximinoak hoiien gaixtokeria ikhussirik

Diote: aspaldian zirade ezaguturik,

Ene adiskidiak,

Etziraie itzuliren botzak.

Oxoa, hik duk erran

Zerbait deierala eraman,

Nahi bada deusik eztian galdu.

Haxeria, hik duk aldiz hartu

Zer ere beteie galtatzen.

Tximinoak uste zuen

Nolako nahi erranak

Kastigatzen dituela gaixtoak.

11

LEHOA ETA ELXOA

Hurrun hebertik, hurrun elxo txarra,
 Lur gorotza, zioan lehoak elxoari.
 Elxoak emaiten derio gherla.
 Uste duka hire erreghe izenari
 Beldur dudala ukenen?
 Elxoak deio erraiten;
 Idia hi beno, azkharago duk,
 Eta nik nahi bezala joaitenduk.
 Hitz hoiek tielarik erraiten
 Gherla du berehala hasten.
 Lehenik egoiten da hurrunti,
 Ghero bere exaia hartzen lephoti.
 Lehoa kasik da erhotzen;
 Ahotik gahuna du galzen.
 Beghiak ari zaizko tximistaz
 Eta bera dago orroaz.
 Bazterrak oro dira loxatzen;
 Ihizi guziak aldiz gordatzen.
     Loxeria hori da
     Elxobaten lana.
 Ullu txar horek eztio phauzurik emaiten,
     Behin bizkarra,
     Ghero sudurra
     Dero ausikitzen,

Eta ghero sudur zilotik zeiko sartzen.
     Lehoa da errabiatzen.
 Elxoak aldiz karkailotxez,
 Exaiaren khexian ikhustez,
     Erri du eghiten,
     Berari zeren
 Aztaparrez eta hortzez lehoak diren
     Min eghiten.
 Leho gaizoak bera du kolpatzen,
 Buztanaz saihexak ditu joiten.
 Airian herox eghitez
 Eta sobera khexatzez,
 Akitzen da eta flakatzen,
 Eta lurrerat erailtzen.
 Elxo badoa botzturik
 Bitoria, erraiten duelarik.
 Guzier dio tutez: bitoria!
     Bidian du edireiten
     Ainhababaten
 Zephoa, eta han uzten bizia.
 Zer deiku elhe honek ikhasten?
 Bi gauza: lehena, gure exaien
     Gaixtoenak
 Ussu direla txipienak.
 Bigherrena: Eghiteko handietarik
     Jalkirik,
 Txipienetan,
 Hanitz alditan,
 Egoiten ghirela ithorik.

12

LEHOA ETA ARATHOA

Ahal oroz mundu guziari
 Izan, adi bethi zerbitzari,
 Hanitz aldiz txipienak
 Dituzkek sokorzaleak.

Eghia hau bi ghezur hoietan
 Ikhassiren duk aisa eta bertan.
 Lehobaten aztapar artian
 Arathobat, lurpeti jalkitian,
 Uste gabe, zen ediren.
 Ihiziren erreghia
 Ordian jakin zen
     Norzen,
 Eman zeron bizia.
 Honki eghin hori etzen galdu.
 Nihork sekula sinhexi lukia
 Arathoaz lehoa dela behartu?
 Gauza da hatik eghia.
 Oihanetik jalkiten zelarik
 Lehoa saretan izan zen atzamanik,
     Eta sare hoietarik
     Etzaitien jalki.
 Hara lasterrez arathoa helturik
 Hainbeste du eghiten bere hortzeki

Zoin beitu hausten

Sarearen puntia.

Indarra etra errabia

Eztia

Pazienza bezain baliatzen.

13

URZOA ET INHURRIA

Ihizi txipiagoetarik
 Da beste exemploa idokirik.
 Erreka argibaten ondoan
 Urzobat edaten arizelarik,
 Inhurribat, buria aphalturik
     Urrerat zen joan.
 Itsaso hartan inhurria
     Igherika zabilan,
     Galzera zoan bizia,
 Bazterra atzaman ezpeitzioan.
     Karitatez urzoak
 Belhar bat derio aurthikitzen.
 Belharra atzamanik inhurriak
     Bazterrialat da jiten,
 Eta urretik bizirik jalkiten.
     Ihizlaribat aurthoxik
 Hanti da igaraiten,
 Eta urzoa ikhussirik,
 Hilan direla pensaturik,
 Emeki, emeki da joaiten.
 Haren hilzera delarik isseiatzen
     Inhurriak aztaletik
     Du aussikitzen.

Ihizlariak burua itzulzen;
 Urzoak hura du enzuten
     Eta hegaltaz joaiten.
     Ihizlariaren afaria
 Urzoareki da hegaltazen
     Eta gosia
 Bera zaiko eguiten.

14

ERBIA ETA IGHELAK

Erbi bat bere ohian amexetan zen.

(Zer eghin ohian amex baizik?)

Hanitz zen erbi debeiatzen,

Triste beitzen, loxak eiharturik.

Gente loxorrak,

Zioen, ezta dohaxiak;

Eztiote jan poxirik ghizenzeko;

Bethi plazerik gabe, bethi lasterka,

Holaxet niz ni bizitzeko:

Eta loxaz (Gaincoak deidala pharka!)

Eztiot eghin loik

Beghiak zabalik baizik.

Ezazula loxaik uken,

Erranen deit kasko honbateg

Loxa ahal deia uzten?

Eghiazki, ustedut ghizonek

Nik bezain dutela loxa handia.

Hola minzo zen erbia

Beha zelarik egoiten.

Etzakien zer eghin, anxia zen;

Osto baten itzalak edo heroxak

Emaiten zeitzon helgaitzak.

Gaiza hoietan zelarik gogoa,

Azanza bat du enzuten;

Bere xiloaren ondoa

Lasterrez du atzamaiten.

Igaraiten zelarik

Putzubaten ondolik,

Ighelak urren barna dira jausten

Eta bere xiloetan gordatzen.

O! ô! dio, nik ere bester duta loxa eghiten!

Ene ikhustiaz gentiak direia izitzen!

Zer dute animale hoiek?

Gherlari handia niza arren!

Oraï ikhusten dut loxorrek

Loxor handiagoak dioztela ediren.

15

OILLARA ETA HAXERIA

Adarbaten gainean

Beha zagoan

Oillar zahar bat, mosko honekoa.

Anaie, erraiten dio, botza eztiturik

Haxeribatek, hau diala hitz bakezkoa;

Eztiagu izanen ghehiago samurrik,

Jiten nuk erraitera hiri;

Eraix adi,

Besarka hezadan, berant eztezala,

Othoi, eghin behar dudala,

Jakin ezak, egun hogeï lekoa.

Hik eta hire lagunek

Ziren eghitekoak eghitzie;

Loxa ukhen behar eztuzie;

Haxeriek,

Ziren anaiek,

Zerbutxaturen zutie.

Gaur, su berri eghizie.

Bena aigu, anaiaren

Amodiozko potaren

Hartzera. —Adixkidia, deio oillarrak,

Zer berri honak

Deiztadan ekhartent!

Eghiazki, dohaxu naik eghiten?

Hanxet, bi txakur tiat ikhusten,

Honat lasterka beitira jiten

Berri horen ekhartera,

Meziaren eghitera.

Iguriak, eraisten nuk;

Lauak besarkaturen gutuk.

Adio, adio,

Haxeriak dio,

Ene bidia

Duk luzia;

Beste aldi batez

Eghiteko horrez

Gutuk minzaturen;

Eta lasterrez da joaiten

Bere buriaren kontra samurrik.

Oillar zaharrak biozetik

Erri eghin du haren loxaz.

Bethi ere beita plazer handia

Amarrutxien atzamaitia

Bere xederetzaz.

16

KHAMELIA ETA MAKHILAK IGHERIKAN

Lehenik kamelubat ikhussi zienak
 Lasterka harenganik hurruntu zen;
     Bigherrena huillantu zen;
 Kabasturu bat hirurgherenak
     Harenzat eghin zuen.
 Holaxet ussu gauzen ikhustiak
 Eder eghiten tu itsusiak.
 Eta zer ere iduri beizeikun izigarria
 Gurezat ezti da edireiten;
 Askida haren ussu ikhustia.
 Gauza hortan ghirenaz gheroz,
     Ghizon batzu zaudien
 Beha zer urrak eramaiten zien.
 Batek, so eghinik beghi oroz,
     Zioten unzi bat zela.
     Denbora gutitan barnen
     Gauza hori izaten da,
     Xahakoa, baxeta
     Eta haxe egurra.
     Azkenian ikhssi zuten

Makhilak zirela igherika joaiten.
     Hanitz badira mundian
     Hola ikhusten dienik.
     So eghiten denian
         Hurrunetik
         Zerbait da;
 Huillanetik so ghin eta deusik ez da.

17

HERIOA ETA EGURKARIA

Egurkari gaixottobat, khaparrez

Eta adinez

Kargaturik,

Hasperenez, inziriz bazoen

Akhiturik.

Bere etxolala heltu nahizen.

Azkenian indarrez

Eta dolorez

Ezinturik,

Aurthiki ziren bere haxea.

Triste zen haren bizitzea.

Bere gogoan

Hola zioan:

Oraïdano nik mundian

Ukhen duta plazerik?

Bada lur biribilian

Ni bezain eskelerik?

Behin batez ez oghirik

Sekulan aldiz phausurik:

Ene emastiak, ene haurrek

Soldadoek eta legarrek

Eztaite thaik emaiten.

Herioari oihu du eghiten.

Herioa behala jiten.

Zer nahiduk? deio galthazen.

—Aigu, lagunt nezak,

Dio egurkariak,

Haxe honen alxatzera,

Bizkarriala ezartera,

Eztuk hanitz beranturen.

Herioak oro dutu sendotzen.

Hobe da ghien bezala egoitia

Eziez eta hilzia.

18

ALDERDIAK ETA SABELA

Erreghetarzunaren gainetik

Ene lanak hasi behar zukien;

So ghitez alderdi batetik,

Sabelian

Erreghe itxura guneke ediren.

Sabelak zerbait menx direnian

Khorpitz guzia da minian.

Sabelarenzat lan ghitez akhiturik,

Aiton semen ghisana bizi nahiturik,

Eghin gabe deusik;

Alderdiek eghin zuten,

Egun batez, zin alfer zirela egonen.

Sabelak deusik eztu eghiten,

Bere khexian zioten;

Gu gabe aizez behar luke bizi;

Lehertzen ghira lanian bethi.

Lana noren dugu eghiten?

Sabelarentako.

Ezkira gu probetxatzen;

Haren assetzeko

Bai onghi akhitzen.

Besta eghin dezagun

Pausa ghitiren egun.

Erran bezala dute eghiten,

Eskuek deusik ez tute hartzen;

Bessoak hilik dira egoiten;

Zankoak aldiz eztira ighitzen;

Orok sabelari dute erraiten:

Bil ezak hire janharia.

Jin zioten bertan dolia.

Alderdi hoiek dira eihartzen,

Odol berririk bihotzak ez tu eghiten;

Alderdi bakoitxak min du izaten

Indarrak aldiz laster galtzen.

Ordian egon ziren jakinik

Alfer uste zuten harenganik

Jiten zela ororen bizia.

Erreghe baten hau da istoria.

Erreghek du hartzen

Eta emaiten.

Orok haren dugu lan eghiten

Eta orok harenganik bizia izaten.

Bere phenez du bizirazten

Langhilia, tratulanta aberaxerazten,

Phakatzen aitzindariak

Beghiratzen laboriak;

Soldadoer emaiten bizia

Leku guzietan du ezarten bakia.

Bethi unione onak

Eghiten tu ghizonen indarrak.

19

OXOA ARZAIÑTURIK

Oxo batek, ardi guti
 Zielakoz atzamaiten
 Aizoari,
 Gogoan zuen ezari,
 Haxeri larrubat jauntxirik,
 Bizitzeko zuela zerbait izanen.
 Arzaiñ ghisan bestiturik,
 Gatzarpa eta makhila harturik,
 Eskapila bizkarrian,
 Tuta aztaparrian,
 Gogo honez bere belarrian
 Izkiribatu zukian:
 Ni niz, ni Ghillen
 Ardiño hoién
 Arzaiña.
 Makhilan ezaririk oiña
 Emeki, emeki da huillanzen.
 Ghillen, eghiazko Ghillen, lo zen.
 Haren txakurra ere etzanik,
 Zankoak hedaturik,
 Lo zagoen.
 Kasik ere ardi guziak
 Ziren loak hartiak.

Falsiak lo ghitera ditu uzten.
 Bena, ardién hotz emaiteko
 Bere ziloala artino,
 Iduri zaio behar diela
 Aropari juntatu botza.
 Bena ordian bera zen galdu;
 Arzaiñaren botza eztu
 Ahal uken hartu.
 Haren minzoaz oihanak
 Izan ziren loxatiak.
 Azanz hori orok dute enzuten;
 Eta berehala iratzartzen
 Ardiak, hora, muthila.
 Oxo gaizo tzirtzila,
 Herox haién artian,
 Eskapila bizkarrian
 Eztaite bihurt ez joan.
 Nonbaitik falsiak
 Bethi dira atzamanak.
 Oxo denak oxoa eghin dezala
 Eta oxo bethi egon dadila.

20

HAXERIA ETA AKHERRA

Haxeria bidian zoen
 Bere adixkide akherrareki;
 Honen adarrak gora ziren ederki:
     Bena etzien ikhusten
     Sudurra beno hurrunago.
     Bestia falsukeriako
     Igaran zen nauzia.
     Biek zuten egarría.
 Phuzubaten barna eraixi ziren
 Eta urrez asia edan zuten.
 Haxeriak akherrari dero erraiten:
 Hemen oraí zer dugu eghinen?
     Edatía eztuk aski
 Hementik behardiagu jalki.
     Alxa itzak
 Hire zanko aitzinekoak
     Eta adarrak;
     Harrisiari
     Huillant adi.
 Hire bizkarraren gaineti
 Igaranen nuk adarretara:
     Eta hanti
     Aisa joanen nuk gora;

Zilo hontarik ghero
 Hi hait idokiko.
 Akherrak derio: —Ene fedial!
     Hire izpiritua
         Duk handia!
 Hi bezalako gentiak
 Nitaz dutuk laidatiak.
 Egundano nik enia jakinen
 Hementik nola ghinén jalkiren.
 Haxeria jalkitzen da phuzutik
 Bere laguna han utzirik.
     Gainera heltu denian
 Erraiten derio: ago pazenzian:
 Bidarrian bizar dian bezain zenzu
     Izan balinbahu,
 Phuzu hortarat ehinzan eraixiren
 Eta hor ere oraí gheldituren.
 Adio, ni hortik kanpoan nuk;
 Jalki adi hi ere, ahal baduk.
 Badiat zombait eghiteko,
     Eta bidian egoiteko
     Eztiat denborarik.
 Urhenziari so ghitia da hobenik,
     Gauza guzietan
     Txipienetan, handienetan.

21

EMAZTIAK ETA KOXELUA

Koxeluaren beghiratzia beno
 Deusik ezta gaitzago.
 Emaztek eztiote hurrun erraman;
 Eta gauza hortan
 Emazte dira ghizon hanitz.
 Bere emaztiaren esprabi nahiz
 Ghizon bat, gauaz haren saihexetik,
 Oihuz da hasten,
 Zer da hau? Jinko jauna, erraiten duelarik;
 Eztiot ghehiago, naute urratzen...
 Zer!... arraultze bat dut erruten!
 —Arraultze bat? —hau duzula freskik
 Eta errun berririk.
 Nihori ere eztuzu erranen
 Bestelaz oilloa nute deithuren.
 Gauza hortan emaztia
 Orano zen berria,
 Beste hanitz gauzetan bezala.
 Gauza aisa sinhexi zuela
 Jakinzazu, irakurzalia.
 Bere Jinkoez hitz eman zuen
 Hortaz deusik etzuela erranen.
 Bena gauazko odeiren gainen

Haren zinak joan ziren.
 Arghi hastian ohetik jaikirik
 Emazte hau aski tontorik,
 Lasterrez doa
 Bere aizoaren etxera
 Erraitera:
 Ene maitia,
 Eztakizu berria?
 Eztuzu, othoi, deusik erranen
 Bestelaz naizu joeraziren,
 Ene senharrak egun
 Arraultzebat dizu errun.
 Othoi, eztezazula hitzik erran
 Barnen ez kanpoan.
 —Trufatzen zira? dio bestiak,
 Eztakizu onxa nor nizan.
 Zoaza, eztezazula loxaik ukan.
 Errulearen emaztia
 Bere etxerat da jiten
 Eta aldiz bestia
 Berriaren erran nahiz erratzen.
 Iaurtzen du hamar lekutan;
 Arraultze baten tokian
 Hirur ditu ezarten.
 Gauza hor ezta egoiten;
 Beste emazte batek behariala,
 Ahapetik lau errun tiela

Du erraiten.

Eta nola ere ahoz aho

Berria jin beitzen handiago,

Arraxa beno lehen

Errana izan zen

Ghizon hark ziela errun

Arraultze berehun.

22

HAXERIA ETA MAHAXAK

Haxeri bat naphatarra (*),

Bestek diote laphurtarra,

Mahaxte bat ikhussirik,

Mahaxak ziren honturik,

Asseren zela gogo honez

Erran zuen mahax hoiez.

Bena molkoak etziotzan atzaman.

Berdeghi dituk orano, zuen erran,

Honak dituk muthil zarren.

Arrankuratzez hobe zuena eghinen?

23

ARZAINA ETA HAREN ARREZ SALDOA

—Zer! bethi menx dutek
 Zonbait ene arrez saldotik?
 Hoiien kontatzez eztuket
 Sekulan nik probexurik?
 Oxoak deitazta janen!
 Elgarreki mila ziren
 Eta eramaitera utzi dute Marroa,
 Marro, ene ahari gaizoa!
 Jarraikiten zaitadan
 Oghi poxibaten, hirian,
 Jarraiki zatien mundu bazterrial!
 Jiten zen lasterrez en xurulala:
 Hurruntik senditzen nundian.
 Ai ene Marroa,
 Ahari gaizoa!
 Ghillen, elhe hoiek erran tienian,
 Bere Marroaren ohizpena
 Ezarririk bihotzian barna,
 Arres orrori da minzatzen.
 Ahariak, anxiak, axuriak
 Loxa ez izatez ditu othoitzen,

Erraiten derelarik haien ikhustiak,
 Junto badira egoiten,
 Oxoak dituela izituren.
 Harriak bezala egoiteko
 Bat bakoixak eghiten du boto.
 Nahi dugu, zioten, itho
 Behala, Marroa
 Jan deikun oxoa.
 Bakoitxak buriaren gaineti
 Zin eghin zien gogoti.
 Ghillenek hoier zien sinhexi
 Eman ere bai besta berri.
 Bena arraxa beno lehen
 Gauzak gaizki itzuli ziren.
 Oxo bat agherturik,
 Arrez soldoak laster du eghiten.
 Aghertu ezten oxorik
 Haren itzala baizik etzen.
 Minza zite genter,
 Bihotzik eztiener,
 Hanitz deizie hitzemanen.
 Bena perill txipienian
 Dizie bihotza galduren;
 Eta zure erranian
 Ez fidaturen.

24

OXOAK ETA ARDIAK

Mila eta zenbait urtheren burian
 Oxoek ardienkin bake eghin zian;
     Arauz bi alderdien
     Probetxia beitzen,
 Oxoek jaten bazuten
 Ardi herratiak,
 Arzaiñek zuten eghiten
     Oxo larruz arropak.
     Batek libertaterik
 Etzuten bazkatzeko,
 Ez bestek tenorerik
     Odol ixurtzeko.
     Loxaekilan ziren
 Bere honaz gozatzen.
 Eghin zuzten beraz bakiak,
 Elgarri ere eman ordariak.
 Bere humeak ardier
 Eman zuzten oxoek,
 Txakurrak aldiz oxoer
 Eman zuzten ardiek.
     Arteko hartuek
 Eghin zuzten kanbio hoiek.
 Denbora llaburen barnen

Oxo humeak handitu ziren.
 Egun batez, hurrun koraleti
     Zielarik arzaiñak,
     Axuri ghizenenak
 Hilik, oxoak olharen ondoti
 Lasterrez doatza oihanen barna ,
 Ahoan harturik nork bere jana.
     Lan horen berriak
     Oxo aiten beharriak
 Enzun zutien. Hoiien hitzemanian
 Txakurrak lo ziren; Gauaren erdian,
     Senditu gabetarik,
     Ithorik,
 Laurdenkaturik izan ziren.
 Bakhoitx bat ezkapi ez umen zen.
     Ikhusten dugu hemen
     Gaiztoer gherla emaitia
     Zenbat bethi hon den.
     Gauza hona da bakia,
     Bena zer eghiten ahal du
     Exaiak hitzik ezpa du?

25

OXOA ETA ZIKOINA

Oxoek ahutzetaz dute jaten.

Oxo batek bestaliar joanik

Hain lasterreghi jan zuen,

Holaxet dut enzunik,

Zoin kasik galdu beitziren bizia:

Ezur bat egon zaikon baratia

Estariaren erdian.

Iruski ordu berian,

Igaran zen hurbiletik

Zikoina lepho luzia.

Oxoak etzion erran hitzik.

Besoaz eghiten do keinia

Jin dadin haregana.

Zikoina behala jina

Barber lanian da hasten;

Ezurra bortxaz idokiten,

Eta lan saria galthatzen.

—Lan saria,

Ene maitia?

Erraiten dero oxoak,

Erakusten tiolarik hortzak.

Arauz erri duzu eghiten

Eta nitaz zira trufazen.

Ezta aski ossorik

Zure lephoaren jalkitzia

Ene tzunzur erditik?

Zootza, bekaiztia zia.

Sekulan ene aztaparriala,

Othoi, errort etzitiela.

26

HAXERIA ETA ZIKOINA

Haxeri jaunak behin
 Beghiatu zien berekin
 Zikoina barazkaitako;
 Gutu, gutu zuten jateko.
 Jaunak bere apairuko
 Moillia mehe bat zien;
 Eskele ghisan zen bizitzen.
 Gathulu zabal baten barnen
 Moillia hori ezari zien.
 Zikoinak bere mosko luziaz
 Txortik atzaman etzioan:
 Koki txarrak bere mihiaz
 Oro xiflatu zian.
 Falsukeria hortzaz mendekatzeko
 Zikoinak barazkaita du kumitatzen.
 —Gogo honez, derio erraiten
 Haxeriak; ene adixkidentako
     Bethi nuzu lehian.
 Egun eta oren erranian,
 Badoa lasterka zikoinaren etxera.
 Edireiten du etxe hori ederra,
     Eta barazkaria
     Ezin hobeki erria.
     Gosia zien handia,

Gose menx ezpeita haxeria.
 Araghi ussainak plazer zeion eghiten,
 Hona zela zeion iduritzen.
 Apairia izan zen zerbitzatia
 Unzi lepho luze batetan;
 Zikoinaren moskoa han
 Doidoia zen sartzen.
 Haxeri horrek zien
 Lodixeghi sudurra.
     Ixil ixila itzuli zen
     Barurik bere etxera;
     Ahalketurik oillo batek
 Atzaman balu bezala;
 Ezaririk sabel pian buztana
     Beharriak aldiz behera.
 Falsia, hau hire duk izkribatia;
     Igurikak bethi ordaria.

27

OXOA, AHUNZA ETA AHUINIA

Ahunzak errapiaren betatzera
 Joaitian, eta belhar fresk jatera,
 Bortha zerratu zien klisketian;
 Eta bere ahuniari erran zian:
 Eztezazula zabalt athia,
 Ezpaduzu galdu nahi bizia;
 Ezpalin badeizie erraiten:
 Belhar oxo da ikhustera jiten.
 Holaxet minzo delarik
 Oxo bat igaraiten da hantik,
 Elhe hoiek ditu enzuten
 Eta gogoan etxekiten.
 Ahunzak, uste duzun bezala,
 Etzakien oxoa han zela.
 Ahunza joan dela ikhussi duenian,
 Bere botza kanbiatzen du
 Eta bere oiñu falsian
 Marrakeghitez erraiten du:
 Bortha zabal zazu, belhar oxo da.
 Uste zien sarthuren zela behala.
 Ahuniak bortha xiloti so du eghiten,
 Eta behala erraiten:
 Erakutx zazu bessu xuria,
 Bestelaz ene athia

Eztuzu zurezat zabalturen.
 Besso xuria oxoen
 Gauza arraoa duzu.
 Hitz hoiez oxoa espantaturik
 Jin bezala joaiten duzu.
 Ahuniak lukia oraï bizirik
 Fidatu izan baliz oxoak
 Enzun zutien hitzer?
 Jakin zazie, haurrak,
 Hobe dela bi segurtater
 Bati beno fidatzia.
 Sobera gauza hortan ezta galdia.

28

ZAMARIA ORKATZAZ MENDEKATU NAHIAN

Sekulaz gheroz zamaria
 Ghizonaren ezta sorthia.
 Ghizona ziz bizi zenian
 Astoak, mandoak, oihanian
     Ziradien
     Egoiten;
 Eta etzen agheri, oraï bezala,
 Hainbeste basto, hainbeste zela,
 Ez gherlako hainbeste trastu;
 Hainbeste karroxa; hainbeste apairu
     Ghizonek ezuten eghiten.
     Denbora hartan arren
     Zamaria hitzkatu zen
     Orkatz zalhu bateki.
     Ghizonaren medioareki
 Lasterrez atzamanen diela
 Uste ukeiten du behala.
     Ghizona gana badoa,
     Emaiten derio ahoa,
 Kabasturia ezar ahal dizon.
 Ghizona bizkarriala igaran zeion,
 Eta etzeron eman thaik
 Orkatza ikhus artino hilik.

Ordian zamariak

Eskerrak

Ghizonari dutu emaiten,
 Bai eta hari erraiten:
 Zure zerbitzaria nuzu:
 Ene mendietarat banoazu.
 Ez, jauna, ez, dio ghizonak,
 Hobe duzu hemen egoitia,
 Ezagutzen tit zure indarrak;
 Zure dukezu gure etxia.
 Egun oroz izanen zia assian;
 Belharra dukezu bethi sabel pian.
 Ail! ail! zertako da assia
 Galzen bada libertatia!!
 Zamariak beranteghi ikhussi zin
 Astokeria bat ziela eghin.
 Haren barrukia eghinik zen
 Zointan egon behar beitzien.
 Hil zen bere barrukian.
 Zuhurki eghin zukian
 Oghen txipi baten barkatzez.
 Zer nahi plazer izatez
 Mendekatzian, karioeghi da
 Plazera, eman behar bada
     Libertatia,
 Hontarzun handia.

29

ARRAIN TXIPIA ETA ARANZARIA

Arrain txipia da handituren
 Jinkoak badu bizierazten:
 Ordartino haren uztia
 Erzokeria da handia,
 Zeren haren atzamaitia
 Ezpeita gauza segurtatia.
 Aranzari batek bere saretan
 Arraintto bat ziren atzaman:
 Txipia beno handiago etzen.
 Orok saldo dute eghiten,
 Erraiten du ghizonak.
 Azia etzaut gaizki jiten,
 Eghinen tut apairu honak;
 Ezar dezagun ihian.
 Arrain, gaixoak bere mihian,
 Erraiten derio nigarrez
 Eta ere hasperenez:
 Nitzaz zer eghin ahal diozu?
 Ahutzetatto baten hon enuzu.
 Utzi nezazu handitzera;
 Jinen zizaizt ordin atzamaitera,
 Eta naizu salduren
 Diru parasta baten:

Behar zinuke ehun ni bezalako
 Apairu baten egun eghiteko.
 Zer apairu orano?
 Deusik elikezu balio.
 —Deusik balio elukia?
 Erraiten dero aranzariak,
 Hanbat gaixto! adixkidia:
 Igurikatzen zutu zartaghinak
 Gure etxen.
 Deusik eztuzu irabaziren
 Minzatzet eta zer nahi erraitet;
 Janen zitugu gaur gure hortzet.
 Biga izanen tuk beno,
 Baten etxekitzia hobe duzu;
 Holaxet oraï artino
 Ikhassia izan nuzu.
 Bata bezain segur
 Bestia eztela nuzu beldur.

30

HAXERI BUZTAN MUTZA

Haxeri bat amarrutxienetarik,
 Oillo jale handienetarik,
 Haxeri ussaina
 Lekoala senditzen ziena,
 Zephoan atzamanik
     Izan zen.
 Ahal bezala eskapi zen;
 Buztana han utzirik.
 Hurruntu zen botzik,
 Ahalkia beghian
 Gaixtokeria gogoan.
 Haxeriak zielarik
 Egunbatez saldoturik,
 Holaxet da laguner minzatzen,
 Sudurra derielarik erakhusten:
 Ghibleleko haxe honez
 Zer dugu eghiten?
 Jaunak, gure buztanez
 Ditugu bidiak xaxatzen.
 Buztanak mutz ditzagun
 Orok berehala egun;
 Ghirate arhinago
 Baita eigerrago.

Zure konseillia,
 Ene adixkidia,
 Erraiten dero lagun batek,
 Hanitz hon duzu;
 Bena ene lagun hoiek,
 Utzuli nahi baduzu,
 Badakikezie zuri zer erran.
 Karkaillaz oro ordian
 Hasten dira lagunak;
 Eta buztan llaburrak
 Ahoa eztu idoki gheroztik,
 Ikhussirik nihork ezuela nahi
     Sinhexi.

31

AXOA ETA HAREN BI NESKATOAK

Axo batek bi neskato bazutien
 Irule hobenetarik ziradien.
 Axoaren lan handiena
 Zen haier ematia lana.
 Arghia beno lehenago
     Murkuillak,
     Ardatzak
 Zoin beno lasterago,
     Egun oroz lanian
     Parrastaz ari zian.
 Iguzkia jaiki gabetarik,
 Oillarra kukurukuz hassirik,
     Axa zen iratzartzen.
     Oheti jauzi eghinik,
     Axotto hau, bilauzirik,
 Lasterrez, aurthoxik zen joaiten,
     Kanderabat eskian,
     Khexia belarrian,
     Neskatoen ohera
     Haien jaikeraztera.
     Neskato hoiek loian
     Gogo honez zaudian.
     Axoaren botziala

Pizten zeien odola.
 Batak beghia zabalturik,
 Bestiak bessoa hedaturik,
 Bere hortzen artian zuten

Erraiten:

«Oillar debria!
 »Galduren duk bizia!»
 Erran zuten bezala
 Jakinzak, irakurzalia,
 Buhurtu zutela
 Oillarari lephoa.
 Zer zen haien gogo!
 Zoinen tontoak ziren!!
 Etzen hobetu haien zorthia,
 Nahi bada galdu zuen
 Oillarak bere bizia.
 Axoa gauaren erdian,
 Bere zankoen gainian,
 Harat, honat dabila;
 Galdu zuen izkila.
 Zer nahi tenorez jaikirik,
 Beldurez orena zen igaranik,
 Bere etxe guzia
 Goiti behera zuen ezarten,
 Eta neskatoak oihuz jaikirazten.
 Hola hola, hanitz aldiz,
 Eghiteko gaixtotik jalki nahiz

Eghitekoa dugu txartzen,
 Ghihauren putzian ghira ithotzen.
 Gure faltaz erorten ghira
 Mandotik astora.

32

ZAMARIA ETA OXOA

Aize ephelen hasperenak
 Urterazirik elhurak,
 Belharra mendietan
 Sortzen zen denboran,
 Oxo batek ikhussi zuen,
 Beghi honak zituen,
 Hurrunti, zaldi bat sorhoan,
 Ezarririk baska berrian.
 Ikhuste horek derio bihotza alxatzen
 Bai eta ere indar honik emaiten.
 Zer ihizial!

Bere gogoan du erraiten;
 Balin bahintz aharia,
 Laster hinzate enia.
 Bena abill denak hai ukenen,
 Abill nuk arren ni izanen.
 Hola minzo delarik,
 Urhaxez urhax da jiten;
 Eskoletarik heltu dela du erraiten,
 Barbergoa han ikhassirik;
 Belharren indarrak ezaguturik,
 Eritarzun guziak
 Duticla sendorazten;

Eta jaun zaldiak
 Bere mina ezpadu gordatzen,
 Sendoturen diela ezdeus baten;
 Kabasturu gaberik zeren
     Sorhoan bazkatzia
     Eritartzun handi baten
     Beitzen iduria.
 —Aztalian dit itzemin bat,
 Erraiten dero zaldiak.
 —Ene semia, badakiat,
     Erraiten do oxoak,
 Min gaixtoagorik eztela;
 Hanitz gaizki duk hire aztala:
 Zamari jaunen barbera
 Ni nuk. Jar adi goiti behera.
 Eria falsu horek jan nahi zien.
 Bestiak ere falsukeria ikhussi zien.
     Ostiko bighez hortzak
     Oxoari deitzo hausten
     Eta aldiz mathelak
 Ber kolpiaz jauzerazten.
 Onxa, dio oxoak tristerik,
 Ezta oraï hemen barberik.
     Nork gure ezlatia
 Eghin dezagula; araghi jalia
     Ni nundian,
 Araghi jale egon behar nian
     Barbertu gabetarik;
 Enikia oraï menx hortzik.

33

LABORARIA ETA HAREN SEMEAK

Lan eghizie,
 Phena harzazie,
 Emaile handia
 Beita lur erabilia.
 Laborari aberax batek
 Hilzera zoela ikhussirik,
 Jakin gabe nihorek,
 Bere haurrak jinerazirik,
     Erran zeien;
 Eztutuzie salduen
 Askaziek utzi alhorrak.
 Han gorderik dira hontarzunak;
 Eztakit zoin lekutan,
     Bena bertan
 Edirenen tuzie
 Nahi batuzie:
 Golde nabarrez
 Batuzie itzulzen,
     Eta aitzurez
 Barnaixka aitzurzen;
 Ezpada ghelditzen tokirik
 Ziren eskiek honki gaberik.
 Aita hil zenian,

Seme hoiek alhorrian
 Goizetik araxera lanian
 Egun guzietz ari zian.
 Urthe azkena beno lehen
 Alhorrek doble eman zuten.
 Diru gorderik han etzen;
 Bena aita zuhur izanzen
 Bere semer erakhustez,
 Alhorretan langhitez
 Dirua zela bilzen,
 Baita ere hontarzuna handitzen.

34

MENDIA HAUR-MINETAN

Mendi bat haur minetan
 Orroaz ari zen.
 Gentek orroa hoietan,
 Uste ukhen zuten
 Mendiak sorthuren ziela
 Parise bezalako hiri bat.
 Zer ezari zien mundiala?
 Saguttobat.
 Kontu hau gogoala bazait jiten,
 Ikhusten dudala zait iduritzen
 Espantotx bat zoinen erranak
 Hanitz beitu hitzemaiten,
 Eta zoinen lan eghinak
 Aizetan beitira joaiten.

35

OILLO URHE-ARAULTZE ERRULIA

Bekhaizteriak oro dutu galzen

Oro nahiz irabazi.

Eghia dudala erraiten

Nahidut jakinerazi.

Ghizon batek oillo bat bazuen

Zoinek goiz guziez,

Bere kokodatzez,

Erakhusten beitzuen

Araultzia zuela errun.

Errun zutien ber ehun,

Oro urhezko araultziak.

Ghizon bekhaiztiak

Gogoan zuen izan

Oilloak sabelian

Urhe zenda zombait zuela.

Hontarzun horren lasterago

Ukaiteko,

Oillo gaixoa hil zuela

Jakinzazu, adixkidia.

Bena zer izan zen haren dolia!

Sabela iauri ondoan,

Urherik etzeion ediren barnean;

Beste oilloak bezalako zen.

Ghizon horrek hontarzun berak galdu zuen.

Zer leziona handia!!

Hanitz gente eskele jin dia

Aberax nahiz izan

Laster eta bertan.

36

HARTZA ETA BI LAGUNAK

Bi mothikok, sakela huxik,
 Diru mengoaturik,
 Beren aizoari,
 Larru salzaliari,
 Hitzeman zuten

Hartz larru bat zeiotela salduen;
 Nahi bada hartza oihanetan
 Orano bizirik zabilan:
 Bainan egun gutitan,
 Muthil hoiek erran zuten,
 Zutela lahardekaturen.
 Hartza ederra beitzen,
 Larru horrez, aizoari erran zuten,
 Diru hanitz zuela eghinen,
 Eta aisa zela aberaxturen.

Tratia akabirik,
 Larrua onghi saldurik,
 Hartzaren atzamaitera
 Muthilak doatza gora, behera,
 Mendiz mendi.

Eghin zuten bide erdi
 Ikhusten dienian,
 Oihan bazterrian,

Hartza haien ganat jiten.
 Mothiko hoiek harriturik
 Dirade egoiten.

Bata, buria ez galdurik,
 Zuhain bati gora da joaiten.
 Bestia aldiz ixil, ixila,
 Harri hotz bat bezala,
 Ahozpez etzanik,
 Izan baliz bezala hilik,
 Ighitu gabe da egoiten;
 Hatxik ere eztu hartzen.

Muthil horrek enzun beitzian,
 Eztakit non, bena zenbait lekutan,
 Khorpitz hil eta hax gabiak
 Etziela hartzez honkitiak.
 Jaun hartzak sinhexirik,
 Asto batek bezala,
 Ghizon hau onghi zela hilik,
 Aztaparrez berehala
 Harat, honat, du itzulzen;
 Eta sudurraz senditzen

Ghizonari ahotik
 Jalkitzen zeionez haxik.
 Hila da, harzak du erraiten,
 Bai, ussain gaixtoa du emaiten;
 Hots hementik,
 Hau utzirik.

Oihanian barna
 Joan zen hartza.
 Zuhainera igaran zen laguna,
 Umen zuen bihotz hona,
 Lasterrez eraixirik,
 Laguna gana jinik,
 O, zer gozoa! derio erraiten:
 Eztuk minik ukhen
 Loxeria baizik.
     Hartz larurik
     Eztughia?
     Errak eghia,
 Zer zeia erraiten?
 Behariala zeia minzaten,
 Aztaparraz hinduelarik itzulzen.
 —Hau erran ditadak:
     Sekulan ghizonak
     Hartzaren larria
 Eztiela behar saldu
     Hartzari bizia
 Lehenik idoki ezpadu.

37

BI ZORROAK

Jupiterrek egun batez eran zuen:
     Bizi dien guziak jin ditien
     Ene aitziniala.
 Norbait ber izatiaz botz ezpada
     Loxarik gabe minza dadila;
     Sendoren dut haren mina.
 Zato, zu, tximinoa, minza zait lehenik;
     Eztuzu eghinen oghenik
     Zure laguner,
     Ez hoi en edertarzuner.
 Zure beghitartiaz zer duzu erraiten?
 —Nik? deusik; eniza lau zankoz joaiten
     Beste hoiek bezala?
     Oraïdano bissaiaik
 Gaizkirik erran eztaut sekula.
     Bena ene anaie hartzak
     Zerbait behar luke galthatu.
     Sinhexi nahi banu,
     Eghineraziren eztu
     Bere moldia,
     Zeren beita itsusia.
     Hartza hurbilzen da ordian.
 Arrankuraturen zela uste zunian?

Ez, ez; bere molde ederraz duzu laidatzen,
 Eta elefantaz ghero minzaten.
 Edireiten diozu buztana llaburxka,
 Beharriak aldiz luzeixka.
 Elefanta ordian da huillantzen
 Eta ghisia berian minzaten.
 Hari iduri zaiko balena anderia
     Soberaxet dela lodia.
 Inhurriari kukusoa txipiño iduri ziozu;
 Haren aldiand mendi bat dela uste dizu.
 Jupiterrek guziak ditizu igorten,
 Batek bestez gaizki dielako erraiten.
 Bena ertzo hoién artian gu ghinen handienak
 Besteren menxak ikhusten tugu, ez aldiz guriak.
 Gurezat ezti, besterenzat ozmin gutuzu.
 Bi zorro nausi handiak ezari dikuzu;
     Bata ghibelian
     Bestia aitzinian.
 Gure huxak ghiblekoan ditugu ezarten,
 Besteren huxak aldiz aitzinekoan ekhartén.

38

ESNE SALZALIA ETA KOTXIA

Maillaitak, kotxu bat burian
 Jaririk kapete gainian,
 Uste zuen lerratu gaberik
     Helturen zela
     Bai hiriala.
 Arhin, eta zaia llaburturik,
 Urhax handiz bazoén;
 Zeren ezari beitzuen,
     Arhinxago
     Izateko,
 Kotapeko meheak,
 Espartiña xotilak
 Gure esne salzaliak,
 Holaxet beztitiak,
 Gogoz kondatzen zuen
 Bere esne-kotxuaren
     Saria.
     Diria
 Zuen behala ezarten
 Ehun araultzetan,
 Oillo koroketan.
 Maillaitaren gogoak
 Edertzen tu gauzak.

Botzturik berak zioan:
 Eghiaz, gure etxe aldian,
 Oilloen haztia,
 Hen handiraztia
 Date gauza ttipia.
 Haxeria xotil duken
 Ezpadein oilloz aski uzten
 Xerri baten erosteko.
 Urde honek ghizenzeko
 Behar diken zahi guti:
 Hartu beitut aski handi.
 Txino hori hik salzen badun,
 Urhe ederrik izanen dun
 Erosteke behi xahaldun baten.
 Xahala jauztekan
 Idi saldo erditan
 Diñagu guk ikhussiren.
 Maillaita hortan gainen
 Bera da jauziz hasten.
 Esnea lurrerat erortzen.
 Adio, xahala, behia,
 Araultziak eta urdia!
 Hontarzun hoi en andria
 Hontarzunga lurrerat ixuririk,
 Beghiak nigarrez bustirik,
 Beldurreki makhilaren
 Ghizona gana joan zen.

Buruz buru senharrari
 Esnearen eman zeion berri.
 Izan zen deithia
 Maillaita kotxia.
 Nork gogoz eztutu bazterrak joiten?
 Nork Espainian eztu jaureghi eghiten?
 Phettek, Manexek,
 Esne salzalek,
 Eta guziek,
 Zuhurrek, erghelek.
 Bakoitxa, beghiak zabalik,
 Ametxez dago goizetik
 Arraxerano;
 Deus ghehiago
 Hoberik ezta mundian.
 Lurreko hontarzungian
 Igherika gabilade
 Guri beha baghirade.
 Bai, bai, guziak
 Dira guriak:
 Ogoriak
 Emastiak.
 Eghiazki, nihau nizanian, azkhar niz,
 Azkharagoer erran nahi dut bi hitz:
 Erreghe naute eghiten;
 Gentek nute maithatzen;

Khoroak turrustaz zitzaiztat jiten,
 Bainan ni nihautan niza bai sartzen,
     Johane niz edireiten,
     Ni ninzan bezala lehen.

39

ZAMARIA ETA ASTOA

Bere beharretan
     Lur biribil hontan
 Gure lagunak behar tugu,
 Ahal oroz, bethi laguntu.
 Hire aizoa balin bada hilzen
 Haxea higanat duk erortzen.
 Asto bat bidez bide bazoen
 Jaun-handi zaldi baten ondotik.
 Bere karga pian leherturik,
 Lasto-jalea inziriz ari zen.
 Zaldiak arbalda xoila zuen.
 Pixkañobat, zaldiari erraiten du,
 Lagunt nazu zuk, ahal baduzu,
 Bestela ni hilen nuzu
 Heltu gabe hiriala.
 Othoitzen zaitut oneski;
 Haxe honen erdia bizkarriala
 Ezaririk, zu ederki
 Oraño txosta zintazke.
 Eztiat nahi, erraiten du zaldiak,
 Eta eghiten uztar ostikoak;
 Hi ordian phausa hintake.
 Bere laguna ikhussi zuenian

Onghi hilik kargaren pian,
 Oghen handi diat, erran zuen,
 Eghiaz oraï diat ezagutzen.
 Asto-zenaren haxea ordian
 Ezarri zioten bizkarrian,
 Larrua ere haxe gainian.

40

ALHARGUNXA GAZTIA

Hil-herrialat nigar gaberik
 Senhar bat eztaite joan.
 Nigar erreka gainean
     Doelarik
 Gaixoa dago ahutzerik.
 Denbora hegaletan badoatza phenak
 Ber hegaletan jiten aldiz plazerak.
     Egunkoaren beghia
     Eztu txazko alhargunxak;
     Elio segur ghizonak
     Sinhex dela ber emaztia.
 Txaz ghizoner etzuen soik eghiten;
 Egun beghi-kalduz ditu hurbileratzen.
 Hau hasperenetan heiagoraz dago,
 Bihotz-minak umen ditu handiago,
 Eztela dio konsolaturen;
 Ghezurak ditu gordinki erraiten.
 Ikhussiren dugu guk ghezur hoietan
 Eghiak aurkitzen diren bai nolatan.
 Andre ederbaten senharra
 Bazoen beste mundurra.
 Emaztik oihuz zicion saihexeti:
 Igurika nezak, jiten nuk hireki.

Bai, bai, ene arimak hegaltaz airian

Laguntu nahi dik hirea bidian.

Bena senharra ber bera da joaiten.

Andre ederrak zuen aita bat izaten:

Ghizon xotila, baita ere zuhurra,

Idortu ezpeitzeion turrusta nigarra.

Azkeneko

Hauraren

Nigarren

Xukatzeko

Hitz hoiek deitzo erraiten:

Sobera dun hik nigar eghiten,

Marraskek haite hanitz itsusten.

Nigarrez senharra eztun pizturen.

Baditun biziak

Utzitzan, utz hilak.

Eztinat nahi nik berehala

Nigarrak hitan itzul ditela

Ezteizko denborala.

Ni bainan utz nezan

Zenbait egunetan

Ekhartera

Hire etxera

Senhar gazte, pollit, azkar eta eder bat;

Senhar zena hiren hik ghizon txirxillbat.

—Ez, ez, aita, ni enuzu ezkunduren,

Komentian nuzu behala sarthuren,

Alhargunxak erran zuen.

Alhabaren bihotz-minak

Beheratzea uzten tu aitak.

Hilabethe bat da holaxet joaiten.

Bigarren hilabethian

Etxeko hoiek lehian

Arroper, zaiari, bardin mothoari

Zerbait kanbiatzen oro dirade ari.

Arropa belzenak, zaia eder haiduru,

Edertarzunaren egon dite inguru.

Joan ziren maitharzunek

Hegaltaz bai ethorriek,

Alhargunxa bihotzian,

Lehengo thoki ederrian,

Habiak eghin zituzten.

Jostak, irriak jin ziren,

Guziak bere thornian:

Gauzez, goizez, igherikan

Gaztaroko ur epholetan

Alhargunxa onghi zabilan.

Aitak, orai beldur gaberik

Senhar maithatua zena ganik,

Hitzik alhabari etzon erraiten.

Non da beraz, deio honek galthatzen,

Senhar gazte eta hona

Zuk eni hitzimana?

41

NEKEZALEA ETA SUGHEA

Badio Esopek,
 Nekezalebatek
 Bere sorhoan,
 Negu denboran,
 Ibilten zelarik,
 Sughe bat zurela ediren
 Elhur gainen
 Hedaturik.
 Kharuntaturik, harriturik,
 Hil hilik, bai ere ezinturik,
 Oren laurden baten
 Bizirik etzuen.
 Ghizon horrek du eraikiten,
 Bere etxerat eramaiten.
 Jakin etzuen, ez,
 Zer zukien
 Sari ukhenen.
 Sut ondoan ezartez,
 Onghi beroturik
 Alderdi batetik,
 Bai eta bestetik,
 Sughea du pitzerazten.
 Beroa duelarik senditzen

Hil hotz sughek
 Buria du alxatzen;
 Haren huiztuak
 Etxea bethatzen.
 Sughea khexuturik,
 Inguru bat eghinik,
 Bere honkieghiliari
 Bizia eman dionari
 Beghitartiala jauzi
 Zaiko bai nahi.
 Debru eskergabia,
 Hori da bai ene saria?
 Nekezaleak du erraiten,
 Igurikak, haut nik hilen.
 Bere khexian,
 Ordu berian,
 Aizkora harturik,
 Hartaz sughea jorik,
 Bi colpuz hirur sughe ditu eghiten.
 Buria, khorpitzeta eta buztana
 Jauziz, lothu nahiz elgargana,
 Berehala dirade hasten;
 Bainan eztira ez josten.
 Hon da honghile izatia;
 Norenzat? hor da hor puntia.
 Bethi danik eskergabiak
 Izan tu urhenze txarrak.

42

IHIZIAK IZURRIAZ ERI

Min tzar bat, izigarria,
 Zeru-khexuk igorria,
 Lurreko gaiztokerien zehatzeko,
 Izurria (bere izenaz deitzeko)
 Aberaxzale Iferniaren,
 Ihizier gherla ari zen eghiten.
 Hilzen etziren ez guziak;
 Bainan oro ziren honkitiak
     Bat etzen agheririk
     Bizi nahi zuenik;
     Etzen ez, jaki honik
     Haiek gutziaturik.
 Oxoak, haxeriak etziren
 Janhari beha nihon egoiten;
 Urzo-aphalak hegaletan
 Elgar ganik hurrun zoatzan.
     Adio amodioak
     Eta boztarioak.
 Lehoak konseilua bildurik
 Erran zeion: egun uste dut nik,
     Adixkide maitiak,
     Min hau honat zeruak
     Utzi duela jitera

Gure oghenen ikhuztera.

Gaixtoena gutan denik hil dadila

Zeruaren emarazteko behala.

Heldu bada gu guziak

Ordin ghirate sendotiak.

Zaharrek diote, izurri denboran,

Besterenzat norbait hil dela batzutan.

Ezkitiren gu beraz engana,

Soghin dezagun bihotzin barna.

Gossiaren nik ja hilzeko

Xikiro hanitz dizit erho.

Eni zer oghen eghin zeiten!

Oghenik batere.

Zenbait alditan ere

Arzain araghi ari izan niz jaten.

Behar bada arren

Besterenzat ni niz hilen.

Bena, nik uste dut, behala

Bakoitxak behar lukiela

Bere bihotza ikhertu,

Nik eghin dudan bezala.

Bakoitxak nahi izan behar du

Xuxenki hil dadila

Oghenxuenik nor dena.

—Jauna, dio haxeriak,

Erreghe honeghi zira;

Zure erreligioniak

Eghiten zitu xuxen sobera.
 Zer! ahari jatea,
 Gente gaixto eta astotik,
 Oghen handia deia?
 Ez, ez, eghin zinuzten, jauna
 Ohorerik handiena
 Haien karraskatzian
 Zure hortzen artian.

Arzaiñak aldiz, ahal diot erran,

Gaizki handienak merexi zutian,

Zeren beitzen gente hoietarik
 Ihizietan botere duenetarik.
 Hola zen haxeria minzatu.
 Lauzenkariak zuten laidatu.
 Loxak etzutien utzi hartzaren,
 Tigroaren eta ghehien
 Oghen handien ikhertzera.
 Bakoitxaren erranera,
 Aharrari guziak,
 Baita ere txakurrak
 Ziren saintuñoak.

Astoa jin zen bere thornian

Eta erran zian:

Orhoit niz aphez-sorho batetik
 Urhaxez urhax nindoelarik,
 Gossiak, belhar freskak,
 Eta arauz debru arimak

Nahierazirik,

Sorho hartako belharetik
 Mihitaño bat muztu nuela nik.
 Enuen dretxorik hortako,
 Eghiaren hemen erraiteko.
 Hitz hoietan guziak astoari
 Oghen emaiten dirade ari.
 Oxoak elhestan ikhassirik

Animale madarikatutik,

Ilhe menx, hasteridun hortarik

Min guziak ziretzela jiten,

Hasten da erraiten;

Eta gheroz hilari

Behar zutela igori.

Astoaren oghenñiak

Merexitu zituen urkabiak.

Oi, besteren

Belhararen

Jatea, zer gaizki handia!

Hilziak berak gaixtokeria

Ziokan phaka doidoia.

Astoari onghi

Zioten erakutxi.

Azkhar edo flaku hizaten bezala

Jakinzak, adixkidia,

Hau duk gure izatia,

Khortian xuri edo beltz eghinen hutela.

43

ARATHOIN MUNDIA UTZI DUENA

Goixtiarrek bere kondu zaharretan
 Diote arathoin bat, hemenko lanetan
     Akhiturik,
     Olanda gazna batetan
     Sarturik,
 Hurruntu zela lurko heroxetarik.
     Barnaixka zen karbea
     Inguru guzian hedatua.
     Gure ermita berriak
     Han zituen janhariak.
     Eghin zuen azkenian
     Hainbeste, zankoez
     Eta hortzez,
     Zoin, egun gutiren barnian,
     Han ukan beitzutian
     Bizia
     Eta atherbia.
 Zer behar da ghehiago?
     Lodi zen
     Eta ghizen,
     Zerentako
 Gainkoak bere honak beittu igorten
     Diener Jeinkotiartzten.

Egun batez Jeinkotiararen etxera
 Arathoin-populu mezu eghiliak,
 Amoinatto baten galthatzera,
 Jin ziren. Ziradiren joailiak
     Arrotz-lurretara
     Sokorri txerkara,
 Gathu armadatik beghiratzeko.
     Arathoin hiriko
     Atheak
     Ziren zerratuak.
     Bidian jarri ziren
     Bolsak hutsik,
 Zeren herria beitzen
 Hanitz praubeturik.
 Gutu zuten galdeghiten;
 Lau edo bortz egunen barnen
 Segur zielakoz sokorriak
 Ziatiela juntatiak.
 —Ene adixkidiak, deioten ermitak,
 Lurreko gauzetan eztitut nik lanak.
 Zertan mundiaz ahatzerik den gaixoak
     Sokorri ahal zestakete?
     Zer eghin ahal dezake,
     Othoitze baizik Jeinkoari
     Eman dezeizien sokorri?
     Uste dut haren gogo-minak
     Sendoturen tiela ziren gaitzak.

Hitz hoiek erranik,
 Bere athea hersirik,
 Saindu berria barnat joan zen.
 Zure iduriala nortaz niz minzaten,
 Arathoin bekaiztiaz baniz aiphatzen?
 —Aphezaz?
 —Ez, bena bai kapuxiaz;
 Sinhexi nahi dut aphezak
 Emaile direla guziak.

44

ILHAINXA ETA ERRESIÑOLA

Ilhainxak,
 Ohoin handiak,
 Loxeria bazterretan iauririk,
 Herriko haurñoer oiñu eghinerazirik,
 Bere aztaparez atzaman zuen
 Erresiñol bat,
 Udariko txoria.
 Hau biziaren galthatzen
 Zaio gaixoa hasten,
 Zerenzat
 Ezpeita janharía
 Ihizi soiñu eghilia.
 —Othoi, enzun zazu zuk nere kantia:
 Terearen erranen deizut nik istoria,
 Haren ere bai jaloskeria.
 —Zer, Terea? ilhainxen janharía deia?
 —Ez, erreghe zuzun;
 Haren su garraz ererik
 Behin izan nunduzun.
 Nik
 Kantaturen deizut kantore ederrena
 Eghinen beiteizu plazer handiena;
 Ene kantiak guzier

Eghiten dizu plazer eder.

—Zer, barur denari hire botz eigerraz

Minzatzen hiza bai zinzinzki?

Galthatzen deio ilhainxak borthizki.

—Erregher minzo nuzu, eghiazki.

—Erreghez izaten bahiz atzamanik,

Kanta itzok, kanta hire istoriak,

Erri eghinen dik jaun ilhainxak.

Eztik beharirik

Sabel gossiak.

45

ZIA ETA KHUIA

Jeinkoaren eghinak

Onghi dirade sorthiak.

Ibili gabe lur biribilian

Lasterka eghia honen bilhan,

Proba edireiten dut khuian.

Hiritar batek ikhussirik

Khuia hori zoin zen handia.

Hanitz zuelarik zanko mehia

Erran zuen: zer kaskotik

Igaran zaio, zer guzi eghiliari?

Eghiazki, khuia honen

Gaizki eghin dik ezartez hemen.

Nik, ene fedia,

Ezarri nikia

Txilinxau haritz hoién

Adar batetarik.

Bai, holaxet onxa zukia ezarririk;

Xuxenki beita erraiten:

Nolako arbolia

Halako fruitia.

Garo, zer damua

Hire ez izatez deithua

Gure aphezak alxatzen duenaren

Konseilluara;
 Ordian gauza guziak
 Zitukia eghinak
 Hobekiago.
 Ene txinkerra beno handiago
 Ezten zi hau
 Zertako txilinxau
 Eztu ezarri toki hontan?
 Enganio handitan
 Izan duk Jaun Gainkoa;
 Soghin ghehiago
 Eta garoari iduriago
 Ziok handi dela enganioa.
 Gogo horrek gure ghizonari
 Emaiten zerolarik zer ari,
 Eztiote loik eghin ghizonek
 Nik bezain izpiritu dutenek,
 Du erraiten.
 Behala da joaiten
 Haritz pe batera
 Loghitera.
 Zi bat gaineti da erorten;
 Loghiliaren sudurra joiten.
 Garok iratzaririk,
 Eskua ahorpeghira eramanik,
 Bidarreko bizarretik
 Zia du idokiten.

Sudur zapatiak
 Kanbirazi zeitzon hitzak.
 A! a! erraiten du,
 Ene sudurrak odol ixortzen du!!
 Zer lizate beraz
 Zi hau, benturaz,
 Izan baliz khuia
 Zuhain hortarik eroria?
 Gainkoak ezтик nahi izan,
 Arrazoin handi beitzian;
 Badakiat oraï zeren.
 Gainkoa gauza guzietan
 Zuelarik laidatzen,
 Garo etxerat joan zen.

46

TXIMINOA ETA GATHUA

Beñat eta Raton, bata tximino

Bestia gathu, ber jaurheghiko

Ekoiarak, ber nausiaren

Ihiziak ziren;

Bai ere gaizki eghilen

Handienak.

Etxean baziren gauzak

Gastatiak,

Aizoer etzaitien eman oghena,

Beñat beitzen ohoien hobena;

Ratonek aldiz bere aldetik

Etzion eghin sagu amexik,

Gaznari zelakoz amexez.

Egun batez

Su-xokoan, gure ohoinek haux pian

Erratzen dituzte gazteinak ikhusten.

Haien ebaxtian

Lan hon bat zuten eghinen.

Ikhusten beitzuten probetxu dobla:

Bere hona eta besteren damia.

Beñatek Raton dio: behar duk hik,

Anaie, eghin oraï lan eder bat;

Gazteina hoiek jalk itzak sutik.

Jeinkoak jinerazi banundu lurrerat

Haux-petik

Gazteina idokizale, gazteiner

Eman niok joku eder.

Behala ordian Ratonek eskuez

Poilliki ighiturik su-hauxa,

Bere erhien millikatzez,

Ebaxten du, bat, bi, hirur gazteina.

Beñatek ditu guziak iresten.

Neskato bat da barnerat jiten:

Adio ene jaunak.

Ratonen gogoak

Ez umen ziren botzak.

Hola hola hanitz alditan,

Txipienak besterenzat lanetan

Ari ghira.

Probexiak noren dira?

Handienen,

Ez txipienen.

47

ZAPATAINA ETA DIRUDUNA

Zapatain bat goizetik araxera
 Kantarrapikotxez ari zen.
     Haren ikhustez
     Eta enzutez
 Handi zen plazera,
 Botza beitziren erabilten
 Ederki goiti behera.
 Zuhurrak baino irusago zen.
 Haren aizoak, diruz josiak
 Kantu, ez loik etzuen eghiten,
 Dirudun ghizon bat beitzen.
 Behin ere arghi hastiak
 Lo bazeion igorten,
 Zapatainaren kantiak
 Zuen iratzarerazen.
 Gure dirudunak zuen galthatzen
 Zeren merkatian loa etzen salzen,
 Edaria eta janharria bezalak.
 Kantazalia bere jaureghiala
     Du jinerazten
     Eta galthatzen:
     Errazu, ori,
     Jaun Gregori,

Urthean zenbat duzu irabazten?
     —Urthean! dio zapatainak,
     Nik eztit hola kontatzen
 Ez eguna egun gainen ezarten;
     Aski dit, ene fedia,
 Urthe buriaren atzamaitia:
 Egun bakoitxak ditazut emaiten
     Bere oghia.
     —Erradazu beraz,
     Zer duzun egunaz
     Irabazten?
     —Behin ghehixago,
     Ghero gutixago.
 Min handia, jauna, min handia
 (Hori ezpaliz gure irabazia
 Lukezu ederki sorthia)
 Min handia bai, urthe egunak
 Zeren diren laurdenkatiak.
 Phestek ghitizie lehertzen
 Batek bester oghen dizie eghiten;
     Eta bethi gure aphezak
     Saindu berri zenbaitez
     Kargatzen tizu goiz mezak.
     Dirudunak erri eghitez
     Zapatainaren hitz hoiez
     Erraiten do: nahi zitut egun
     Aberatx eghin. Ehun

Lus hoiek hart zatzu,
 Behar orduko beghira zatzu.
 Zapatainak uste uken zien
 Lurrak ehun urthez eman zien
 Diru guzia zuela ikhusten.
 Bere etxerat da joaiten.
 Ezkaratz pian ditu gordatzen
 Dirua eta boztarioak.

Adio kantiak:

Guri phena emailiaren

Irabaztian

Botza galdu ziren;

Etxetik loa zeion joan,

Etxeliar jin zeitzon phenak,

Aiherrak eta loxeriak.

Diru beghiratzen cgunaz

Ari zen, eta gauaz

Herotxik gathuek bazuten eghiten,

Dirua zeioten ebasten.

Ghizon gaixoak azkenian

Iratzartzen etzenaren etxera

Joan behar uken zian

Erraitera:

Emadatzu ene kantuak eta loak,

Eta hart zatzu zure lusak.

48

GHIZON ZAHARRA ETA HIRUR MUTHIL GAZTIAK

Ghizon zahar bat lantatzen,
 Lautan-hogoi urthetan ari zen.

—Onxa orano etxe eghitia;

Baina adin hortan lantatzia

Zer erzokeria handia!

Zioten hirur muthil gaztek,

Haren aizo lehenek.

Jeinkoa! zer lan hortarik

Izanen duzu probetxurik?

Aitassoak beno

Zaharrago

Behar-zunuke izan.

Zeren (behar-dugu erran)

Beraz zure bizia

Gherozko lanez da kargatia?

Etzitela orhoit arren

Leheneko lanez baizik;

Utzatzu (onghi duzu eghinen)

Esparanxa luziak

Eta gogo handiak:

Hoiek dituzu guriak.

—Eztira ere zienak,

Eraiten de ghizon xaharrak,
 Gauza berant jinak
 Llaburdu bizia;
 Zerentako hilzia
 Ziren egunez,
 Bai eta ere enez,
 Bardin beita txostatzen.
 Ziren orena eta enia
 Ber thokian dirade egoiten.
 Zoin gutarik zeru-arghiez
 Azkenik da gozaturen?
 Ehor mement batez
 Segur deia izaten?
 Ene haurren semeñoek
 Zor ditazkete itzal hoiek:
 Eztuzieia ghizon zuhurra
     Besteren
     Plazeren
 Utzi nahi lan ghitera?
 Lan honek plazer deit egun eghiten.
 Bihar, zenbait aldiz, ni niz gozaturen
 Ene lanaz, eta ahal diot arguia
     Hanitz aldiz ikhus ziren
     Hil-herri zilo gainen.
 Zaharrak erran zien eghia:
 Hirur muthil hoietarik bata
 Itho zen zoelarik Ameriketa;

Bestiak gherlan, aitzindaria
 Izan nahiz, galdu zien bizia;
 Hirur gharena erori zen
     Zahain batetarik
 Enpheltatzen ari zelarik.
 Zaharrak nigarrez izkiribatu zuen,
 Haien kurutze gainean,
 Nik hemen dudana erran.

49

ERZO BAT ETA ZUHUR BAT

Erzo batek harrikalduka
 Lasterkatzen zuen zuhur bat.
 Honek itzulirik ghibelerat
 Erran zeion: adixkidia,
 Gauza eder duk eghiten;
 Harzak lus hau; ghehiagoren

Irabazteko aski behiz akitzen.

Phena guziek irabazia
 Umen die merexitia.

Igaraiten den ghizon hori so eghik;

Phakatzeko dirua badik.
 Igor itzok hire dohainak,
 Segur ditukek phakatiak.
 Irabaziaz killikaturik,
 Beste jaunari gure erhoa
 Ber ghizan eghitera badoa.
 Diruz etzen aldi hontan
 Hura phakatia izan.
 Muthil batek bertan jinik,
 Gure ghizona atzamanik,
 Onghi du azkamatzen,
 Baita ere zaflatzen.

Erreghen ondoan holako erzoak

Badira, zure kostuz erri
 Eghinerazle nausiari.
 Hen ixilerazteko mathelak
 Direzia hauxiren?
 Aski azkar menturaz
 Etzinate izanen;
 Igor itzatzu beraz
 Mendeka ahal daitienari.

50

BI ADIXKIDIAK

Bi adixkide Monomotapan

Bizi ziren;

Bataren gauza orotan

Bestia ere nausi zen.

Herri hartako adixkidiak

Balio, umen tu, gurekoak.

Gau batez bakoitxa lo zelarik,

Ilhum piaz probetxatzia gatik,

Adixkide bata ohetik jauzirik,

Lasterrez lagunaren etxera

Badoa, muthilen jaikiraztera.

Loak etxe hartako atheak

Berekatu zituen.

Oheko adixkidia espantaturik,

Bere bolsa harturik,

Bertan da armatzen

Eta laguna ganat jinik

Derio erraiten:

Etzira hanbat ibilten

Lo dutenian gendek eghiten;

Eta uste dizit ghizon zirela,

Hobeki igaraiteko loko denbora.

Jokian galdu zinukia

Zure diru guzia?

Ori ene bolsa.

Aharra zenbait izan baduzu,

Onxa;

Hotx, ezpatarekin nuzu.

Ezta, derio adixkidiak

Gauza hoietarik bata ez bestia;

Hortako ori ene eskerrak.

Bena lo ninzalarik

Iduritu zitzaizt pixka bat tristia.

Eghia zela uste ukenik

Lasterrez honat jin nuzu;

Madarikatu amex batek

Ekarri nizu.

Adixkide hetarik zoinek

Hobeki zuen maithatzen?

Irakurzalia, zer zaik iduritzen?

Gauzak balio dik jakitia.

Eghiazko adixkidia

Ala gauza ezta!

Zure beharren ikhertzera

Badoa zure bihotz erdira;

Etzitu zu uzten

Beharraren erraitera.

Amexak, ez deusak dizu loxerazten,

Adixkidia han denian zerbaiten.

A MONSIEUR

L'ABBÉ DASSANCE,

VICAIRE-GÉNÉRAL DE MONTPELLIER

Et Chanoine honoraire de Paris

Monsieur L'Abbé,

L'amour que vous professez pour les lettres, et notamment pour tout ce qui est écrit en langue basque, m'engage à vous dédier la traduction, en idiome euskarien, d'un choix de fables de l'un des plus beaux génies de la France.

Le naturel, la simplicité, les graces et l'originalité animent les tableaux de La Fontaine. Si je ne les ai pas défigurés en les copiant, j'espère qu'ils pourront vous plaire.

Votre suffrage, Monsieur l'Abbé, me garantira l'approbation de nos compatriotes, et celle des philologues curieux de scruter les secrets d'un idiome digne, par son antiquité et par sa conservation mystérieuse, de l'attention des savants.

Je suis avec respect,

Monsieur l'Abbé,

Votre très humble et très

obéissant serviteur.

J.-B. ARCHU.

USKAL HERRIARI

Igorten dautzut, herri maitia,
Ghezurto batzu, hau da eghia,
Zure haurren txostatzeke,
Menturaz hen skolatzeko.

Txostatzia,

Skolatzia

Hanitz alditan

Ber thokietan

Egoten dia.